

БЮРОКРАТІЯ ЯК СИСТЕМНИЙ БАР'ЄР РОЗВИТКУ: ПОЛІТИКО-ЕКОНОМІЧНА АНАЛІТИКА

Віктор Бедь, Юліан Бедь
Інформаційно-аналітичний центр
Закарпатської крайової організації
Народного Руху України

В умовах сучасної України ключовим викликом для ефективного розвитку економіки, освіти, медицини, науки, бізнесу, фермерства, місцевого самоврядування та інших суспільних галузей стала гіпертрофована централізація рішень і монополія чиновництва. Незалежно від гасел реформ, саме державна бюрократія залишається головним фільтром, розпорядником і блокувальником реального прогресу і поступу. Йдеться не просто про корупційні ризики, а про хронічне пригнічення ініціативи знизу, витіснення фахівців і руйнування базових принципів відкритого ринку, автономії, чесної конкуренції та ефективного самоврядування.

Бюрократичний монополізм як гальмо розвитку

В умовах, коли всі рішення щодо участі у програмах, реалізації проєктів, отримання грантів чи підписання партнерських угод — як на міжнародному, так і на внутрішньодержавному рівні — замикаються виключно на вертикалі державної чи місцевої влади, створюються передумови для:

- блокування незалежних ініціатив;
- штучного спрямування ресурсів до «своїх» організацій та осіб;
- корупційного здирництва на всіх етапах ухвалення рішень;
- відсторонення професіоналів від процесу планування та реалізації проєктів;
- девальвації експертизи, стандартів і прозорості.

Усе це перетворює державну машину не на інструмент підтримки, який має діяти виключно в межах визначених законом повноважень (що не передбачають втручання у господарську діяльність), а на головного опонента розвитку всіх галузей української економіки та громадянського суспільства.

Руйнування секторів: наслідки чиновницького втручання

Проблема централізованого втручання проявляється практично в кожній сфері суспільного життя:

- **Економіка:** підміна реформ імітацією, ручне управління ресурсами, корупція у державних закупівлях.
- **Підприємництво:** надмірне регулювання, бюрократичні бар'єри як на старті, так і на наступних етапах діяльності, нерівний і часто корумпований доступ до програм підтримки, постійний тиск з боку контролюючих органів.
- **Сільське господарство та фермерство:** монополізація дотацій, дискримінація малих виробників, нерівний доступ до державних програм.
- **Освіта:** придушення автономії університетів, централізований диктат у кадровій політиці, фінансовому управлінні та формуванні освітньої стратегії; зловживання механізмами ліцензування й акредитації.
- **Наука:** формалізовані й декоративні конкурси, відсутність реальної підтримки незалежних дослідницьких проєктів, брак сталої, прозорої та орієнтованої на розвиток стратегії державної наукової політики.
- **Медицина:** саботаж реформ, лобізм, привілеї для наближених структур.
- **Бізнес:** надмірний ліцензійний тиск, бар'єри при виході на ринок, свавільні перевірки.
- **Культура:** формалізм у конкурсах, політичне або кланове призначення керівництва, блокування незалежних мистецьких ініціатив, фінансування галузі за залишковим принципом.
- **Спорт:** політичне призначення керівництва, закритість бюджетного фінансування.
- **Громади:** централізація ухвалення рішень, придушення місцевих ініціатив, формальність і фіктивність самоврядування, процвітання родинних зв'язків і кумівства у системі кадрових призначень та управлінських процесах органів місцевого самоврядування.

Ці приклади свідчать про системну проблему: вертикаль чиновництва вже давно перестала обмежуватися координаційними чи наглядовими функціями й часто безкарно виходить за межі законних повноважень, узурповуючи монопольне право визначати напрями розвитку, а також розподіляти кадрові, фінансові та інші матеріальні ресурси.

Фаховість та самоврядування — основа сталого розвитку

Ключовою передумовою виходу з цього бюрократичного глухого кута є повернення управлінських функцій у руки фахових, відповідальних і

безпосередньо залучених до справи учасників процесів. Без активної участі підприємців, аграріїв, освітян, науковців, медиків, працівників культури, тренерів і громадських діячів жодна галузь не здатна до ефективного, динамічного й системного розвитку.

Фахівці мають право й обов'язок:

- самостійно планувати розвиток своїх галузей;
- брати участь у розробці та реалізації регіональних і державних програм;
- представляти їх у міжнародних проєктах і партнерствах;
- бути повноправними суб'єктами господарської діяльності й безпосередніми учасниками всіх міжнародних та внутрішньодержавних ініціатив, зокрема й грантових програм.

Будь-яка реформа, збудована без залучення професійної спільноти, неминуче перетворюється на симулякр, що імітує зміни, але не приносить реального поступу й очікуваних результатів.

Реальні кроки для демонтажу бюрократичної монополії

Щоб зруйнувати чиновницький бар'єр, який душить розвиток країни, потрібні не гасла, а конкретні й рішучі дії. Українське суспільство давно потребує таких змін, які не імітують реформи, а справді повертають ініціативу й відповідальність у руки тих, хто творить і відповідає за результат.

1. Реальна децентралізація повноважень і ресурсів.
Не декларативна, а практична — з передачею права ухвалювати рішення, управляти бюджетами та формувати політики розвитку громадам, інституціям, фаховим об'єднанням.
2. Гарантована автономія для ключових інституцій.
Освітні заклади, медичні установи, наукові організації, культурні центри та бізнес-структури мають функціонувати незалежно від втручання чиновників, із правом самоврядного управління своїми справами.
3. Фінансування за змістом, а не за зв'язками.
Державні й міжнародні кошти мають спрямовуватись на змістовні ініціативи — незалежно від того, хто їх реалізує: звичайний освітянин, приватний фермер чи незалежна громадська організація. Принцип протекції має бути знищений як пережиток корупційної системи.
4. Максимальна цифровізація всіх управлінських процедур.

- Усі види ліцензування, акредитації, дозволів, погоджень і звітності повинні здійснюватися в електронному вигляді, автоматизовано, без втручання чиновників, кулуарних рішень і корупційного чинника. Людина має взаємодіяти з сервісом, а не з посадовцем.
5. Прозорість і публічна відповідальність.
Будь-які конкурси, призначення, тендери та розподіл ресурсів повинні бути відкритими. Не через «своїх» або «згори погоджених», а через публічне оголошення, прозорі критерії, незалежне оцінювання й обов'язкову звітність перед громадськістю.
  6. Фахове партнерство замість адміністративного диктату.
Освітняни, медики, науковці, підприємці, аграрії, митці та громадські діячі повинні брати участь у розробці та реалізації програм, реформ і проєктів. Саме вони є носіями досвіду й бачення, а не чиновники, які лише контролюють папери.
  7. Оновлення ролі чиновника — служіння, а не панування.
Чиновник має бути менеджером процесу, координатором і виконавцем рішень, прийнятих за участі громади й фахових середовищ. Жодних повноважень на дозвільне блокування, «торгівлю впливом» чи ручне управління.
  8. Нульова толерантність до корупції в дозвільній системі.
Всі процедури — стандартизовані, автоматизовані, прозорі. Кожна спроба вимагання, затягування чи нав'язування посередництва — це злочин, за який має наставати невідворотна відповідальність.

Висновок

Бюрократія в Україні давно вийшла за межі свого природного призначення. Замість того, щоб бути сервісною структурою на службі суспільства, вона привласнила функції планування, схвалення, контролю та розподілу ресурсів і часто сама є джерелом корупції. У багатьох випадках чиновництво не допомагає, а навпаки — гальмує, блокує, знецінює ініціативу, душить розвиток і демотивує тих, хто хоче чесно працювати й будувати країну.

Водночас українське суспільство — це величезний ресурс відповідальних, талановитих і працелюбних людей. Підприємці, аграрії, освітяни, науковці, лікарі, військові, духовенство, митці, тренери, волонтери, працівники культури та громадські лідери щоденно доводять: Україна тримається на праці, патріотизмі, чесному служінні та внутрішній вірі — а не на вказівках згори.

Майбутнє України — не в апараті, а в людях. Лише передача повноважень, ресурсів і можливостей тим, хто реально працює і несе відповідальність, дозволить зрушити з мертвої точки.

Новий державний курс має спиратися на сім фундаментальних засад:

1. Духовність.

Без духовного стрижня не буде ні справжньої державності, ні моральної влади. Духовність — це джерело життєвих орієнтирів, етичної поведінки, внутрішньої відповідальності та здатності бачити в людях не лише об'єкти управління, а насамперед — ближніх.

Держава не повинна бути аморальною машиною. Вона має служити людині — з повагою до гідності, традицій, віри та глибинних цінностей української цивілізації.

2. Патріотизм.

Справжній патріотизм — це не гучні гасла, а щоденна праця на користь своєї громади, своєї справи й держави. Патріотом є той, хто розвиває, а не розкрадає.

Управлінські кадри мають бути патріотами саме Української Держави, а не космополітами чи запродавцями, для яких кордонів, відповідальності та національних інтересів не існує. Вірність державі, її народу й національним цінностям — обов'язкова риса кожного, хто претендує на лідерство.

3. Професіоналізм.

Рішення повинні ухвалювати ті, хто справді розуміється на справі, має фахову освіту, практичний досвід і здатен забезпечити результат. Випадкові або політично призначені дилетанти мають піти в минуле.

4. Порядність.

Довіра до держави починається з чесності. Публічна служба має ґрунтуватися на прозорості, моральній відповідальності та особистій гідності. Людина, яка служить людям, а не схемам, — єдино правильна модель держслужбовця.

5. Верховенство права.

Один закон — для всіх. Без «недоторканих», подвійних стандартів і вибіркової справедливості. Закон, а не посада чи зв'язки, має бути вищою формою правди і відповідальності.

6. Відповідальність.

Кожен має нести реальну відповідальність за свої дії й бездіяльність —

особливо ті, хто впливає на життя інших. Порушення закону, прав і свобод — це не «помилка», а злочин, за який має наставати невідворотне покарання.

7. Автономія.

Установи, громади, професійні середовища повинні самі формувати свій розвиток і ухвалювати рішення без нав'язаного зверху диктату — відповідально, відкрито і на користь своїх людей.

Зміни можливі. Але лише тоді, коли держава стане партнером, а не наглядачем. Коли в центрі уваги буде не чиновник, а людина справи. Коли влада почне служити, а не керувати зверхньо. Тоді з'явиться довіра. А з нею — розвиток, стабільність і майбутнє.